

อนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

The Conservation of Palm Leaf Manuscripts at Wat Khongkharam,

Photharam District, Ratchaburi Province

พระครูสันตยาภิรต สันติ สมนฺติกโร¹

PhrakruSantayaphirat Santi Santikaro

พระครูพิพิธวรกิจจานุกการ²

Phrakhrupipithvarakijjanukarn

สรวิชญ์ วงษ์สอาด³

Sorawit Wongsraad

E-mail: sorawit062231@Gmail.com

Received: May 16, 2023 Revised: May 2, 2024

Accepted: May 2, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” พบว่า คัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามที่มีความสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ด้านวัฒนธรรมชุมชน และด้านภูมิปัญญาชุมชน โดยทางวัดคงคารามมีกรรมวิธีการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน คือ (1) กรรมวิธีจารคัมภีร์ใบลาน (2) การห่อคัมภีร์ใบลาน (3) ป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลาน (4) การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลาน (5) สถานที่และอุปกรณ์ที่จัดเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน (6) การซ่อมแซมและบำรุงรักษาคัมภีร์ใบลานให้คงอยู่ตลอดไป และ (7) การเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานให้สาธารณชนได้เรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม

คำสำคัญ : การอนุรักษ์คัมภีร์, คัมภีร์ใบลาน, วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

¹ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

ABSTRACT

This article aims to study “The Conservation of Palm Leaf Manuscripts at Wat Khongkham, Photharam District, Ratchaburi Province” found that the ancient scriptures of Kongkaram temple provide the important value for Buddhism, community history, community’s culture, and community wisdom. Kongkararam temple has methods for preserving manuscripts, namely (1) method for inscription of manuscripts, (2) wrapping manuscripts, (3) labeling manuscript names, (4) using ropes to tie manuscripts, (5) a place and equipment for storing manuscripts, (6) repairing and maintaining manuscripts to long lasting, and (7) distribution of various knowledge involving the manuscripts to the public as the resource of learning, this is a guideline for the preservation of the Kongkaram temple scriptures.

Keywords: Scripture Conservation, Palm Leaf Manuscripts, Kongkaram Temple, Photharam District, Ratchaburi Province

1. บทนำ

สภาพสังคมปัจจุบัน คำสอนและคำแนะนำของพ่อแม่ย่อมมีความสำคัญและศักดิ์สิทธิ์อยู่เสมอในการดำเนินชีวิตของชาวมอญที่มีคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแนวทางของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินชีวิตภายในครอบครัวที่มีพ่อแม่ลูกเป็นสถาบันครอบครัว และเป็นสมาชิกของชุมชนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน อันประกอบด้วยวัดกับโรงเรียนสถาบันครอบครัวของคนมอญจะยกย่องให้ความสำคัญแก่ปู่ชนีบุคคล คือ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา และญาติผู้ใหญ่ทั้งหลาย การเคารพนับถือ การประพฤติอ่อนน้อมมีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสจึงเป็นคุณธรรมที่คนมอญจะถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คนมอญไม่ได้มีเพียงปฏิบัติต่อพ่อแม่และญาติพี่น้องเท่านั้น แต่ยังได้ขยายผลไปถึงครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือด้วย ดังจะเห็นได้ในเทศกาลสำคัญของคนมอญ เช่น เทศกาลสงกรานต์ เป็นเทศกาลที่รวมการแสดงออกทางกายกรรม วชิกรรม มโนกรรมทั้งดงาม สร้างความสัมพันธทางสังคมที่ดี⁴ คนมอญจะทำบุญรักษาศีล ปฏิบัติธรรม และแสดงความเคารพกราบไหว้ พระอุปัชฌาย์ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ครูอาจารย์ ด้วยการไปกราบไหว้ รดน้ำขอพร ส่งสารรับข้าวแช่ สรงน้ำพระ ทำบุญอุทิศให้บรรพบุรุษ การปฏิบัติตนตามมงคลสูตรเป็นกิจที่คนมอญจะถือเคร่งครัดมาก การตั้งตนไว้ชอบ การบำรุงบิดามารดา การเป็นคนกตัญญูรู้คุณ และตอบแทนผู้มีพระคุณ คุณธรรมดังกล่าวนี้จะถูกนำไป

⁴ พระครูสุจิตฺตเมธมฺหาเถร (ฤทธิ์แคลว), “ศึกษาคุณคาประเพณีสงกรานต์ที่มีต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบานใหม่สุขเกษม อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558).

ปฏิบัติในเทศกาล และในชีวิตประจำวันของคนมอญ ทั้งนี้ด้วยอิทธิพลคำสอนในพระพุทธศาสนา คนมอญยังคงถือปฏิบัติต่อเนื่องมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรด้านวัตถุดิบ ได้แก่ โปสแตร์ เจดีย์ วิหาร คัมภีร์โบราณ สมุดข่อย ธรรมาสัน ฯลฯ ซึ่งสร้างขึ้นด้วยความวิจิตรงดงามและสติปัญญาอันล้ำเลิศของบูรพาจารย์ รวมไปถึงทรัพยากรด้านนามธรรม ก็คือ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งล้วนมีความหมายและความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำรงวิถีชีวิตในสังคม⁵

นอกจากนี้ยังเป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในสังคมที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลาอันยาวนานจากบรรพชนรุ่นหนึ่งสู่นุชนรุ่นหลังสืบๆ กันมา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นเสมือนกระจกส่องให้นุชนรุ่นหลังได้รู้จักก้ำกัฟหรือภูมิหลังหรือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของตนเองและของชุมชน ตนเองได้เป็นอย่างดีเพราะเป็นหลักฐานขั้นต้นที่สำคัญต่อวงวิชาการที่บันทึกเหตุการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งคดีโลกและคดีธรรม เช่น หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์โหราศาสตร์วรรณกรรม พงศาวดาร กฎหมายโบราณ ตำรายา คาถาอาคม เป็นต้น⁶ จึงถือว่าเป็นคัมภีร์ที่ในพระพุทธศาสนาที่คนมอญยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน จึงถือว่าเป็นคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาภาษามอญ ผลงานของท่านพระอาจารย์อะพะมหาเถระ⁷ ร้อยกรองไว้เมื่อประมาณ 300 ปี ที่มีเนื้อหาเป็นคำกลอนแนะนำศิลปะการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและไม่ทุกข์ร้อนด้วยการยกตัวอย่างให้เห็นเป็นตัวอย่างในเรื่องต่างๆ เช่น เรื่อง นกมูลไถที่ระลึกถึงคำสอนของพ่อ, เรื่อง นกแร้งผู้ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดา, เรื่อง ผู้กระทำความดียอมเป็นศรีแก่ตน เป็นต้น แต่ละเรื่องแสดงให้เห็นโทษของการประพฤตินิยมชอบ การเป็นคนที่ไม่มีความดีความชอบ โทษของความโลภ ความโกรธ ความหลง ความมีมานะถือตัว ความอิจฉาริษยา เป็นต้น ผู้ประพฤตินิยมเมตตา กรุณา มีคุณธรรมยอมจะดำรงชีวิตอย่างสุขสบาย ไม่เดือดร้อน มีความสุขความเจริญ ในตอนสรุปของนิทานแต่ละเรื่อง ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนที่ดีตามแนวทางของชาวมอญที่ดี และของเยาวชนในอนาคตด้วย

ดังนั้นคัมภีร์โบราณของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นคัมภีร์ที่มีอายุประมาณ 200 - 300 ปี เป็นการจารึกอักษรมอญเป็นส่วนมาก นอกจากนี้ยังมีจารึกเป็นอักษรขอมบางส่วน เป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ คาถาอาคม นิทานชาดก นิทานพื้นบ้าน ตำราโหราศาสตร์ กฎหมาย บทสวดต่างๆ ผู้วิจัยเห็นว่า คัมภีร์โบราณต่างๆ เหล่านี้ เป็นบันทึกภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นหากมีการส่งเสริมการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ทาง

⁵ พระชยานันท์มณี และคณะ, “การสืบค้นการจัดระบบอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดน่าน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559), หน้า 1.

⁶ สมชาย นิลอาถิ, **โลกทัศน์จากคัมภีร์โบราณ: คติชนและวิถีชีวิต**, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ, การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์โบราณภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย, (มหาสารคาม: โครงการอนุรักษ์โบราณ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2555), หน้า 21.

⁷ พระอาจารย์อะพะ เทพกวีศรีชาวมอญ, **ปุมปมาลิตติ**, มปป.

พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมทางสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงและทราบข้อเท็จจริงและทราบข้อเท็จจริงว่าอิทธิพลปรัชญาธรรมและคติธรรมซึ่งปรากฏในนิทานพื้นบ้านที่นักปราชญ์โบราณได้นำเสนอสอดแทรกไว้ในเนื้อหาสาระของนิทานพื้นบ้านในบทบาทของวิถีของบรรพชนในอดีต อนุชนปัจจุบัน และปัจเจกชนรุ่นหลัง อันจะนำมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมต่อไป จะเป็นการฟื้นฟูอดีต พัฒนาปัจจุบัน และสร้างสรรค์อนาคตเพื่อตน เพื่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

2. ประวัติและความเป็นมาของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

1. ประวัติและความเป็นมาของวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี

ประวัติและความเป็นมาของวัดคงคาราม หรือ “เกี้ยโต” ในภาษารามัญหรือภาษามอญ แปลว่า “วัดกลาง” เป็นวัดแห่งเดียวในเขตบ้านคงคา หมู่ที่ 3 ตำบลคลองตากุด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นศูนย์กลางและศูนย์รวมจิตใจของชนชาวมอญในลุ่มน้ำแม่กลอง หลักฐานการสร้างวัดไม่ปรากฏแน่ชัดว่าสร้างเมื่อปีใด แต่จากวัตถุหลักฐานที่วัดมีอยู่ ซึ่งได้มีจารึกเป็นภาษามอญมีอายุไม่น้อยกว่า 200 ปี แต่หลักฐานที่เป็นทางการของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดราชบุรีฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งได้จัดทำทะเบียนวัดของจังหวัดราชบุรีรวบรวมไว้เมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยมีประกาศตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2320 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ. 2330 เป็นวัดที่ชาวมอญอพยพมาได้พยายามทุ่มเทสร้าง เช่น อาคารไม้ทรงไทยกุฏิ 9 ห้อง กับ กุฏิ 7 ห้อง ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ทรงโปรดพระราชทานผ้ากฐินหลวงบ่อยครั้งและได้ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดคงคาราม” จวบจนเมื่อปี พ.ศ. 2518 กรมศิลปากรจึงได้ขึ้นทะเบียนวัดคงคารามเป็นโบราณสถานอันทรงคุณค่าของชาติ ไว้ให้เป็นมรดกทางสังคมของชุมชน⁸ ปัจจุบันนี้ เป็นที่อยู่ของคนมอญลูกหลาน 7 หัวเมือง โดยผู้ใหญ่ในอดีตได้เล่าว่า ก่อนที่จะตั้งหมู่บ้านแห่งนี้ขึ้นมา ได้มีการดูฤกษ์ยามของประเทศของมอญว่า มีลักษณะของปราสาทราชวัง จึงตั้งหมู่บ้านกวางเกี้ยโตขึ้นมา มีพระสังฆาธิการ ที่ได้รับการแต่งตั้งสมณศักดิ์ชั้นสังฆราชา ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดคงคาราม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ (1) พระครูรามัญญาธิบดี (2) พระครูรามัญญาธิบดี (เมศ) (3) พระครูรามัญญาธิบดี (เตียงเร็ด) (4) พระครูรามัญญาธิบดี (สามิ) (5) พระครูรามัญญาธิบดี (6) พระครูรามัญญาธิบดี (ม็ก) (7) เจ้าอธิการกลิ่น อินฺทรโม (8) พระอาจารย์เมือง (รักษาการเจ้าอาวาส) (9) พระครูวิสุทธิธิบดี (เซ็ง อหิงฺสรราชา) (10) พระครูวิสุทธิพุทธคุณ (เลี้ยง ลิปปราไซ) และ (11) พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนฺติกโร) เจ้าอาวาสวัดคงคารามองค์ปัจจุบัน

2. กุฏิเรือนไทย 9 ห้อง (คณะโพธิ์) ของวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี

สถานที่จัดเก็บคัมภีร์โบราณของวัดคงคาราม คือ คณะโพธิ์ ภาษามอญเรียก “เกี้ยซัว” ปัจจุบัน คณะโพธิ์ เป็นพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดคงคาราม โดยท่านพระครูสันตยาภิรัตได้บูรณะซ่อมแซมคณะกุฏิทรงไทย 9 ห้องและหมู่คณะกุฏิใหญ่ประกอบกุฏิทรงไทย 9 ห้อง สถาปนา 9 ห้องเป็นไม้สัก มี

⁸ พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดคงคาราม, ประวัติพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดคงคาราม, (ราชบุรี: วัดคงคาราม, 2553), หน้า 10.

บานหน้าต่างและสลักกลวงลงตามไม้เข้าแบบกันในสภาพสมบูรณ์ทั้งกฎ ก้าวกันว่าช่างที่มาแกะสลักบานหน้าต่างนี้ต่างทุ่มเทความคิดแข่งฝีมือกันเต็มที่ถวายพระครูรามัญญาธิบดีที่ตนเคารพยิ่ง รวมทั้งพวกเดินป่าที่นำเอาเขาวักระทิง มหิงสา เก้งกวาง ละมั่ง ละอง มาถวายไว้ เป็นคณะที่รวมศรัทธาชาวบ้านมาก่อน สมบัติโบราณวัตถุมีมากและแต่ก็สูญหายแตกทำลายยับเยินย้ายไปที่อื่นบ้าง จะมีก็แต่โต๊ะหมู่สมัยรัชกาลที่ 4 กับแท่นพระแกะสลักโปร่งดงามและของอื่น ๆ บางประกอบไว้พองาม สถานที่แห่งนี้ได้ถูกจัดแสดงของมีค่าเก่าแก่ของวัดคงคารามและของที่ชาวบ้านนำมาถวายไว้ให้แก่ทางวัดคงคารามให้ชนรุ่นหลังได้ดูได้ศึกษาหาความรู้เพื่อสืบทอดทั้งศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่า ปัจจุบันเป็นสถานที่จัดเก็บคัมภีร์โบราณและเอกสารโบราณต่าง ๆ ของวัดคงคาราม และยังจัดแสดงให้แก่ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้อีกด้วย

3. หลักการการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี

หลักการการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ในการดูแลจัดเก็บคัมภีร์โบราณ การดูแลจัดเก็บที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อช่วยยืดอายุของเอกสารในเบื้องต้นปฏิบัติได้ดังนี้ คือ (1) เก็บรักษาไว้ในห้องที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ อุณหภูมิระหว่าง 22 - 24 องศาเซลเซียสควบคุมความชื้นระหว่าง 50 - 65% อุณหภูมิและความชื้นควรคงที่ตลอด 24 ชั่วโมง แต่ถ้าไม่สามารถควบคุมความชื้นให้ต่ำกว่า 70% ได้ควรปรับอุณหภูมิให้สูงกว่า 22 องศาเซลเซียส เพื่อป้องกันการควบแน่นกลั่นตัวเป็นหยดน้ำของไอน้ำในอากาศ ห้องที่เก็บรักษาควรมีตลิ่งเปิดไฟเฉพาะเวลาที่จำเป็นติดผ้า màn หรือมู่ลี่เพื่อป้องกันแสงจากภายนอก ประตูหน้าต่างที่เป็นบานกระจกใส ควรติดฟิล์มที่มีคุณสมบัติสะท้อนแสงและกรองรังสีอัลตราไวโอเล็ต (2) ถ้าไม่สามารถจัดเก็บไว้ในห้องที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศได้ ควรเก็บรักษาไว้ในห้องที่มีอากาศหมุนเวียนถ่ายเทได้ดี ห่างไกลจากความร้อน ความชื้นและแสงแดด ไม่ควรเก็บไว้ในห้องใต้ดินหรือใต้หลังคา เนื่องจากเป็นจุดที่อุณหภูมิและความชื้นที่ไม่เหมาะสม ประตู หน้าต่าง ควรกรุ้มงลวดตาถี่ ๆ เพื่อป้องกันแมลงและสัตว์อื่น ๆ ดูแลระวังป้องกันอันตรายจากอุบัติเหตุเป็นพิเศษ เพราะคัมภีร์โบราณเป็นวัสดุติดไฟง่าย (3) ห้องที่จัดเก็บต้องปราศจากฝุ่นละออง แมลง จุลินทรีย์ หมันดูแลรักษาความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ เมื่อพบปัญหาจะสามารถแก้ไขได้ทันที ใช้ผ้าแห้ง แปรงขนอ่อน เครื่องดูดฝุ่นทำความสะอาดระวังการใช้ผ้าเปียก เพราะจะทำให้ฝุ่นละออง สิ่งสกปรกเกาะติดมากยิ่งขึ้น นำเมล็ดพริกไทยใส่ผ้าโปร่งหรือล้าสีชุบน้ำมันการบูรวางตามซอกมุมต่าง ๆ เพื่อช่วยป้องกันและไล่แมลง หมันเปลี่ยนเมล็ดพริกไทยและน้ำมันการบูรเมื่อหมดกลิ่น (4) การเก็บรักษาไว้ในตู้ ลินชัก ชั้น กล่อง ถ้าที่จัดเก็บทำด้วยไม้ควรทาน้ำยาป้องกันแมลงไม่ควรใช้ตู้ที่ทำจากไม้อัด เพราะให้ไอระเหยที่เป็นอันตรายต่อเอกสาร อุดรอยรั่วรอยแตกร้าวให้สนิทเพื่อป้องกันฝุ่น และแมลง ถ้าที่จัดเก็บเป็นโลหะควรเป็นโลหะปลอดสนิม กล่องกระดาษควรผลิตจากกระดาษที่ไม่เป็นกรด ไม่ควรวางกับพื้นไม้หรือพื้นโลหะโดยตรง ควรรองด้วยแผ่นพลาสติกไร้กรด หรือผ้าดิบที่ซักสะอาดปราศจากแป้งหรือกาว (5) การใช้วัสดุห่อหุ้ม ควรเป็นวัสดุที่สะอาดปราศจากกรด ต่าง สารเคมีที่เป็นพิษ หรือทำให้เกิดคราบเปื้อน ไม่ควรใช้กระดาษที่มีคุณภาพต่ำ เช่น กระดาษสีน้ำตาล หรือกระดาษหนังสือพิมพ์เพราะมีฤทธิ์เป็นกรดและหมักจะทำให้เกิดคราบเปื้อน ควรเลือกใช้

กระดาษนุ่มเนื้อละเอียดไม่มีกรด เช่นกระดาษที่ชงูสีขาว กระดาษสาสีธรรมชาติ การใช้ผ้าเลือกผ้าที่สีไม่ตก หรือผ้าดิบชนิดไม่ฟอกนำมาซักให้สะอาด ปราศจากแป้งและกาว หรือสารเคมี ไม่ควรใช้ผ้าสักหลาดหรือผ้าที่มีเส้นใยขนสัตว์ผสมอยู่เพราะสามารถดึงดูดแมลงได้ง่าย (6) เอกสารโบราณที่ได้รับคืน รับมอบหรือจัดหา มาใหม่ ควรตรวจสอบหาร่องรอยของแมลงและเชื้อราอย่างละเอียด หากตรวจพบต้องกำจัดออกไปก่อน นำเข้าเก็บรักษา สถานที่เก็บรักษาต้องหมั่นตรวจหาร่องรอยของแมลงและเชื้อราอย่างสม่ำเสมอ หากพบ ควรรีบแยกเอกสารออกไว้ต่างหาก และดำเนินการกำจัดออกให้หมด (7) ล้างมือและสวมถุงมือที่สะอาดทุกครั้ง ก่อนจับต้องสัมผัสเอกสารโบราณ เพราะไขมันและความสกปรกจากมือ จะทำให้เอกสารโบราณเกิดความเปื้อน สกปรก เป็นแหล่งรวมเชื้อโรค การจับต้องหยิบยก เคลื่อนย้าย ทำเท่าที่จำเป็นโดยระมัดระวัง การฉีกขาด และการชำรุดที่อาจเกิดขึ้นได้ (8) ไม่ควรซ่อมแซมเอกสารด้วยเทปกาวใด ๆ เนื่องจากเทปกาวเหล่านี้เมื่อผ่านไปจะหดตัวและแยกออกจากกระดาษเหลือแต่คราบสกปรก สีน้ำตาล เหลือง ติดฝังแน่นอยู่บนกระดาษ ไม่ควรใช้เข็มหมุดเข็มกลัด ลวดเสียบกระดาษหรือลวดเย็บที่เป็นโลหะ เพราะนานไปจะเกิดสนิมทำลายเนื้อกระดาษ ถ้าจำเป็นต้องใช้เทปกาวติดซ่อมรอยฉีกขาด ควรเป็นเทปกาวที่ลอกออกได้ง่าย ไม่ทำลายเอกสาร เช่น เทปกาวที่ทำจากกระดาษสาเคลือบด้วยกาวเมทิล เซลลูโลส เป็นต้น (9) ไม่ควรซ่อมแซมเอกสารใด ๆ โดยพลการ ถ้าไม่แน่ใจในวิธีการซ่อม ควรจัดเก็บเอกสารในสภาพที่ปลอดภัย ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญเพื่อไม่ให้เกิดการซ่อมแซมเป็นการทำลายเอกสารให้ชำรุดเสียหายมากขึ้นกว่าเดิม (10) สารเคมีที่นำมาใช้ ต้องผ่านการวิเคราะห์และทดสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ใช้สารเคมีเมื่อมีความจำเป็น และใช้ด้วยความระมัดระวัง ถ้าไม่มีความชำนาญมากพอควรปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ และ (11) เอกสารโบราณ ควรให้บริการจากสำเนาในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ไมโครฟิล์ม (Microfilm), ดิจิตอล (Digital), ภาพนิ่ง (Slide) เป็นต้น แล้วจัดเก็บต้นฉบับในสภาพที่ปลอดภัยให้มีความเสี่ยงต่อความชำรุดเสียหายน้อยที่สุด

หลักการอนุรักษ์ (Conservation) มีความหมายรวม 2 ประการ คือ (1) การป้องกัน เป็นการกระทำที่มุ่งเน้นการหยุดยั้งหรือชะลอการชำรุดเสื่อมสภาพที่จะเกิดขึ้น ต้องทำความเข้าใจถึงชนิดและคุณสมบัติของวัสดุ ศึกษาถึงสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อหาทางป้องกันหรือหลีกเลี่ยงจากปัจจัยต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิดการชำรุดเสื่อมสภาพและคงไว้ในสภาพเดิมให้นานมากที่สุด (2) การปฏิบัติการอนุรักษ์ เป็นวิธีการแก้ไขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป แล้วจึงทำการซ่อมแซมเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรงให้กลับคืนสู่สภาพเดิมโดยไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ต่อรูปแบบ และเนื้อวัสดุ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต้องดำเนินการโดยบุคลากรที่ผ่านการศึกษาศึกษา หรือฝึกอบรมทางด้านอนุรักษ์เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ขั้นตอนการอนุรักษ์ มีดังนี้ (1) ตรวจสอบชนิดของวัสดุ ตรวจสอบดูลักษณะของวัสดุ คุณสมบัติทางเคมีและความไวต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์ (2) ตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้น ตรวจสอบดูลักษณะการชำรุดที่เกิดขึ้นให้แน่ชัดว่ามาจากสาเหตุใดมีปัญหามากน้อยแค่ไหน สามารถแก้ไขได้อย่างไร (3) หยุดยั้งปัญหาและทำการแก้ไข เป็นการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของการชำรุดเสื่อมสภาพให้หมดไป ตามลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นโดยนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม (4) ซ่อมแซมและเสริมสร้างความแข็งแรง เมื่อทำการแก้ไขจัดปัญหาที่เกิดขึ้น

หมดแล้วจึงดำเนินการซ่อมแซมและเสริมสร้างความแข็งแรงให้กลับคืนมาเมื่อสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกับสภาพเดิม (5) เก็บรักษาไว้ในสภาพที่เหมาะสม ภายหลังการดำเนินการซ่อมอนุรักษ์แล้ว ต้องทำการดูแลเก็บรักษาเพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้อีกหากพบจะได้ทำการแก้ไขได้ทันที

4. บัญชี เอกสารโบราณ และประเภทคัมภีร์โบราณของวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี

กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ ได้สำรวจและอนุรักษ์เอกสารโบราณของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จำนวน 8 ครั้ง ตามโครงการอนุรักษ์เอกสารโบราณ ประจำปีงบประมาณ 2559 – 2562 ดังนี้

ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 15 – 21	กุมภาพันธ์ 2558
ครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 2 – 9	กันยายน 2559
ครั้งที่ 3 ระหว่างวันที่ 27	พฤษภาคม – 2 มิถุนายน 2560
ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 23 – 29	พฤษภาคม 2561
ครั้งที่ 5 ระหว่างวันที่ 14 – 22	สิงหาคม 2561
ครั้งที่ 6 ระหว่างวันที่ 24 – 31	พฤษภาคม 2562
ครั้งที่ 7 ระหว่างวันที่ 28	พฤศจิกายน – 4 ธันวาคม 2562
ครั้งที่ 8 ระหว่างวันที่ 18 – 26	มีนาคม 2564 ⁹

จากการสำรวจ เอกสารโบราณของวัดคงคาราม ประกอบไปด้วยคัมภีร์โบราณ จำนวน 724 มัด 1,468 เลขที่ 5,747 ผูก อักษรที่ใช้คือ อักษรอมฤต ขอม ไทย ธรรมอีสาน และธรรมล้านนา และหนังสือสมุดไทย จำนวน 259 เล่ม

3. ความสำคัญของคัมภีร์โบราณของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

1. ความสำคัญทางด้านพระพุทธศาสนา

จากหลักฐานเท่าที่มีปรากฏคัมภีร์โบราณน่าจะจะมีมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวีเป็นต้นมาจนถึงสมัยของพระเจ้าแก้ว โดยพระภิกษุได้นำเอาคัมภีร์พระไตรปิฎกจากประเทศนั้นมาด้วยเป็นจำนวนมาก ความเป็นไปทางด้านศาสนาในระบายนั้นจะมีการศึกษาภาษาบาลีกันอย่างจริงจัง พระภิกษุมีความรู้ในภาษาบาลีอย่างแตกฉานจนสามารถแต่งคัมภีร์เป็นภาษาบาลีได้หลายสิบเรื่อง¹⁰ ที่ปรากฏในปัจจุบัน คือ

⁹ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก, **บัญชีสังเขปเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์โบราณ วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**, (สำนักหอสมุดแห่งชาติ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม), หน้า 2.

¹⁰ ปรียานุช อนุสุเรนทร์, “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาของล้านนา: กรณีศึกษาจาก 4 วัด ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540), หน้า 22-23.

คัมภีร์ไบเบิล เช่น เรื่อง “ดิงสนิบาตร” จารเมื่อ พ.ศ. 2014 ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช¹¹ เป็นหนังสือบันทึกหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในคัมภีร์ไบเบิลส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง 3 ปีก คือ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม ที่บันทึกไว้ในรูปแบบภาษาโบราณตามยุคสมัยตามหลักของพระวินัยขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพระมอญหลักการประพฤติปฏิบัติตนของพระมอญจึงเคร่งครัดซึ่งถือได้ว่าเป็นการรักษาเอาไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบต่อมาจวบจนปัจจุบัน ปัจจุบันนี้นิการามัญญได้หมดไปจากประเทศไทยแล้วมีเพียงมหานิกายกับธรรมยุตซึ่งพระมอญที่สังกัดนิการามัญญก็ได้เข้าสู่มหานิกายและธรรมยุตแต่ด้วยวิธีการประพฤติปฏิบัติของพระมอญยังคงมีให้เห็นอยู่ยังมีการสวดมนต์เป็นภาษามอญในบางวัดให้เห็นบ้าง คัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามก็มีการบันทึกบทสวดมนต์ต่าง ๆ รวมทั้งบทเทศน์ต่าง ๆ เอาไว้เป็นภาษามอญ การอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ในด้านพระพุทธศาสนานั้นทำให้ทราบถึงต้นฉบับว่ามีการวิจารณ์ว่าอย่างไรตรงกับที่ใช้ในปัจจุบันหรือไม่สามารถที่จะสอบทานชำระให้ถูกต้องต่อไปได้และอาจนำไว้ใช้สำหรับการอ้างอิงและศึกษาถึงแหล่งที่มาว่ามาจากไหนปรากฏในคัมภีร์ไบเบิลของที่อื่นหรือไม่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร การบันทึกคัมภีร์ทางศาสนาที่สำคัญในสมัยโบราณยังไม่มีพิมพ์หนังสือ ฉะนั้นการทำคัมภีร์ไบเบิลนี้ก็เป็น การสืบทอดพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ยังใช้ในการสอนประชาชนเพื่อให้เข้าใจในข้อธรรมทางพระพุทธศาสนาและยังใช้คัมภีร์เหล่านี้ในการศึกษาเรียนรู้ต่อไปได้ด้วย”

กล่าวสรุปได้ว่า คัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามที่ได้มีการอนุรักษ์รักษาไว้ในขณะนี้เปรียบเสมือนห้องสมุดของชุมชน ที่ได้เก็บรวบรวมองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ในยุคปัจจุบันและเยาวชนคนรุ่นใหม่ในอนาคตได้ใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าของฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายฆราวาส เพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งความสำคัญของคัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ด้านพระพุทธศาสนา เป็นการอนุรักษ์คำสอนของพระพุทธเจ้า วรรณกรรมต่าง ๆ ที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ เป็นต้น ของบูรพาจารย์ชาวมอญที่ได้บันทึกไว้ในคัมภีร์ไบเบิลเป็นภาษามอญเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และยังเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลาย

2. ความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

หลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญที่บันทึกเหตุการณ์ทั้งทางโลกและทางธรรม เช่น พงศาวดาร เหตุการณ์สำคัญประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นบ้าน ประวัติวัด ตำนาน

¹¹ สนิหนากู สมบูรณ์เอก, “พุทธศิลป์ล้านนา: คุณค่า ศรัทธา และการอนุรักษ์”, (ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555), หน้า 175.

การสร้างศาสนสถาน เช่น การสร้างเจดีย์ สร้างโบสถ์ วิหาร ศาสนวัตถุ เช่น การสร้างพระพุทธรูป ตู พระไตรปิฎก หอไตรฯ ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมสำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ตำรายา ตำราดูลัทธิต่าง ๆ ซึ่งหลักฐานเหล่านี้สามารถนำมาวิเคราะห์และใช้ประกอบในการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นนั้นได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมมอญที่มาทับซ้อนกับวัดโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจะนั้นเรา จะเห็นว่าตรงนี้เป็นจุดสำคัญที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ชุมชนจะเห็นว่าชุมชนในโพธารามเองก็จะมีหลากหลายของวัฒนธรรมโดยที่วัดคงคารามนี้ก็จะพบว่าคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มของชาวมอญสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ชุมชนว่าชาวมอญได้เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ตรงนี้ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และก็จะมีส่วนพระมาลัยซึ่งก็ไม่ได้มีแต่อักษรมอญยังมีอักษรขอมอักษรไทยซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่นี้ไม่ได้มีแต่ชาวมอญหากมีกลุ่มไทยกลุ่มลาวเป็นต้น ก็อาจจะมีการผสมผสานของวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของชุมชนว่ามีหลากหลายของวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่าคัมภีร์โบราณเหล่านี้เป็นกฎหมายสำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงหลักฐานยืนยันถึงความเป็นตัวตนของชุมชนมอญและอักษรมอญที่ระลึกในคัมภีร์โบราณของวัดคงคารามก็จะแสดงให้เห็นว่าเป็นอักษรมอญที่ใช้ในประเทศไทยที่จะไม่เหมือนอักษรมอญที่ใช้ในประเทศพม่า¹² นั้นเอง

ดังนั้นคัมภีร์โบราณที่วัดคงคารามของชุมชนลุ่มแม่น้ำแม่กลองจะมีบันทึกถึงเจ้าแม่เบิกไพรซึ่งปัจจุบันศาลเจ้าแม่เบิกไพรตั้งอยู่ในเขตอำเภอบ้านโป่งด้วย เพราะว่าอดีตบริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลองนี้ ยังไม่ได้จำแนกแยกออกเป็นอำเภอหรือตำบลต่าง ๆ ชาวมอญอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานก็มีบันทึกไว้ในคัมภีร์มอญของวัดคงคาราม ปีที่มีการจารคัมภีร์ก็จะทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ชุมชนได้เช่นกันและทราบว่าในคัมภีร์นั้นบ่งบอกถึงที่มาของคนในชุมชนว่าเป็นชนชาติใดมีการโยกย้ายถิ่นฐานมาอย่างไรบ้าง จากภาษาที่ใช้ในการวิจารณ์ภาพที่ใช้ในการห่อคัมภีร์แสดงให้เห็นว่าจะมีความเจริญของทางการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างดี เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าบรรพชนของชุมชนชาวมอญได้ทำหน้าที่ในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนในการบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของชุมชนนั้นว่าเป็นอย่างไร

สรุปได้ว่า คัมภีร์โบราณที่วัดคงคารามเก็บรวบรวมไว้นั้นอาจจำแนกได้เป็น 2 ช่วงระยะเวลาคือ (1) คัมภีร์ที่มีการจดจารเอาไว้ก่อนมีการตั้งวัดคงคารามซึ่งเป็นของส่วนบุคคลและของคณะสงฆ์ชาวมอญที่อพยพมาจากเมืองมอญในพม่าได้นำติดตัวมาด้วยผ่านมายังเมืองกาญจนบุรีโดยเจ้าเมืองมอญทั้ง 7 หัวเมืองและราษฎรเมื่อสิ้นสุดสงครามไทยกับพม่าจึงได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งอยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองของจังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม และ (2) คัมภีร์ที่มีการจดจารในสมัยหลังยุคต่อมาเมื่อมีการสร้างบ้านแปลงเมืองนั้นก็มิได้อยู่ทำให้เห็นถึงการพัฒนาการของชุมชน

¹² อรรถรรณ กองพิลา, ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/X79An> [สืบค้น วันที่ 23 เมษายน 2565].

ตามลำดับ เช่น การบันทึกการสร้างวัด ศาสนสถาน การดำรงตำแหน่งของเจ้าอาวาส การประกอบศาสนพิธีที่สำคัญ ซึ่งมีคัมภีร์ไบเบิลอันอักษรมอญภาษามอญเป็นจำนวนมากแสดงถึงว่าเดิมพื้นที่นี้เป็นชุมชนของกลุ่มคนที่พูดภาษามอญ

3. ความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมในแต่ละท้องถิ่นหากแต่การเวลาหรือยุคสมัยเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมก็ย่อมต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่สิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดสืบกันมาจากรุ่นต่อรุ่นและชุมชนยังคงอยู่ไม่สูญสลาย วัฒนธรรมก็ยังเป็นตัวบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น วัฒนธรรมเกิดขึ้นมีอยู่ด้วยคนกระทำสืบต่อกันมา หลายประการลบเลือนหายไปตามกาลเวลาบางอย่างยังคงดำรงอยู่ได้ประยุกต์ไปตามสมัย การอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลไว้ว่าจะกล่าวได้ว่าเป็นการรักษาวัฒนธรรมของชุมชนไว้ให้คงอยู่แต่อยู่ในรูปแบบสิ่งที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ไบเบิล เพราะในคัมภีร์หลายเล่มบันทึกเรื่องราวด้านวัฒนธรรมประเพณีการกระทำของคนในชุมชนนั้นเป็นตำราให้ได้ใช้เรียนรู้ เช่น คัมภีร์ไบเบิลบันทึกเรื่องเกี่ยวกับการพยากรณ์ เรื่องฤกษ์ยาม เรื่องการทำนา เรื่องลักษณะดีร้ายของสัตว์ เรื่องการไหว้บูชาผี เรื่องการบวช เรื่องของวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนถึงความตาย วัฒนธรรมของชุมชนเหล่านี้มีอยู่ในคัมภีร์ไบเบิลบอกให้รู้ว่าชุมชนนี้มีวัฒนธรรมที่ดั่งงามในอดีตเป็นความภาคภูมิใจของลูกหลานและได้ทำการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนนับว่าเป็นสิ่งที่ประโยชน์ทั้งอดีตและปัจจุบันที่มีอยู่ในชุมชน

เอกสารคัมภีร์ไบเบิลเป็นเครื่องมือทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ในการจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมหรือชุมชน โดยการบันทึกเรื่องราวทางด้านวัฒนธรรมเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์เพราะวัฒนธรรมคือสิ่งดั่งงามที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้จรรโลงรักษาสังคมการเรียนรู้สืบทอดการดำรงชีวิตภายใต้กฎระเบียบที่ดั่งงามของสังคมนั้น ๆ โดยผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีข้อห้ามต่าง ๆ ที่สังคมเหล่านั้นยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมานานจากรุ่นสู่รุ่นสืบทอดกันไปอย่างไม่ขาดสายจนเป็นเหมือนหลักหรือข้อปฏิบัติที่คนในสังคมนั้น ๆ ต้องยึดถือและปฏิบัติจึงสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้ ซึ่งข้อกำหนดเหล่านั้นเรียกว่า วัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตชาวมอญเมื่อเรานำมาศึกษาและเชื่อมโยงหลาย ๆ คัมภีร์ก็จะบอกได้ว่าวัฒนธรรมนี้เกิดขึ้นเพราะอะไรมีความเชื่ออะไรเป็นตัวสนับสนุน ทำไมถึงเกี่ยวเนื่องกันซึ่งจะเกี่ยวกับตัวคัมภีร์ไบเบิล และอีกเรื่องคือเรื่องของการเทศน์มหาชาติจะมีการเทศน์ 3 ธรรมาสน์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ชาวมอญได้สืบเนื่องต่อกันมาวัดมอญทุกวัดสมัยก่อนจะมีการเทศน์ 3 ธรรมาสน์ จะมีพระมาลัย 1 พระอินทร์ 1 พระศรีอริยเมตไตรย์ 1 ถามตอบกัน เป็นการเทศน์ในวันแรกของการเทศน์มหาชาติชาดกซึ่งวัดคงคารามเองก็ยังคงรูปแบบการเทศน์มหาชาติแบบมอญเอาไว้ จนปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์

สรุปได้ว่า คัมภีร์ไบเบิลของวัดคงคารามที่เก็บรวบรวมไว้พบว่ามีการจารไว้จำนวนมากที่เกี่ยวข้องหรือพูดถึงวิถีความเป็นอยู่ของผู้คนในสังคม ในลักษณะปัจเจกชนและสังคมอาทิเช่นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์เพ็งจตจนถึงวิถีคิดของผู้คนในสังคมอดีตที่มีต่อวิถีการปกครองของผู้คนในสังคมเปรียบได้กับกฎหมายในขณะปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่สำคัญในการอธิบายถึงบทบาทหน้าที่และ

โครงสร้างทางสังคมให้ชนรุ่นหลังได้รับทราบในอดีตกาลเขามีความรู้และการจัดการอย่างไร หนึ่งส่วน คัมภีร์โบราณคนอื่นที่กล่าวถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนสังคมอดีตในเรื่องความเชื่อพิธีกรรม ก็มีอยู่มาก ดังนั้นเราจึงสามารถค้นคว้าศึกษาเรียนรู้เรื่องราวผ่านคัมภีร์โบราณของวัดคงคารามได้ว่า บันทึกเรื่องราวอะไรไว้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในขณะปัจจุบันให้เกิดประโยชน์และสามารถส่งต่อไปคนรุ่นหลังสืบต่อไป

4. ความสำคัญทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เอง และนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ใช้แก้ปัญหา เป็นเทคนิควิธีเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านที่คิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งได้สั่งสมสืบทอด และเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน¹³ ล้วนเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนทั้งสิ้น อาจจะมีบ้างในบางเรื่องที่ได้รับการแนะนำโดยผู้ภายนอกชุมชนจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาในชุมชนที่ได้ถูกนำมาใช้ ด้านการสร้างคัมภีร์โบราณที่ยังคงเหลือปรากฏอยู่ที่วัดคงคารามเป็นสิ่งประกาศเกียรติคุณความรู้ ความสามารถของชุมชนแห่งนี้ให้ได้รับรู้กันว่าชุมชนนี้ในอดีตมีชาวบ้านที่มีภูมิปัญญา มีความรู้มีความสามารถในการสร้างคัมภีร์โบราณสิ่งที่ยังคงคุณค่าและได้รับการเก็บอนุรักษ์ไว้มีอยู่ที่ชุมชนบ้านวัดคงคารามนี้ เช่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วรรณกรรม นิทานพื้นบ้าน ตำรายา ตำราดูสัตว์ชนิดต่าง ๆ ตำราดูดาว ฯ กรรมวิธีในการทำโบราณ การจาร การถักทอ และตัดเย็บผ้าห่อคัมภีร์ล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนคัมภีร์โบราณนับว่าเป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งซึ่งจารลายลักษณ์อักษรบนใบของต้นลาน กรรมวิธีในการทำโบราณ เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง ตั้งแต่ขั้นตอนของการเตรียมโบราณ การหาโบราณ ตัดโบราณ การแทง การอบ ตลอดจนจนถึงการจารโบราณ จะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในทุกขั้นตอน การคัดเลือกใบลานมาจารก็ต้องเข้าใจธรรมชาติของลาน ต้องเลือกใบลานที่มีคุณภาพดี ก่อนที่จะนำลานมาทำหนังสือต้องคัดเลือกได้ลานที่มีขนาดเท่ากัน เครื่องมือในการจารโบราณก็สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในเชิงช่างของชุมชน การตกแต่งคัมภีร์ด้วยกรรมวิธีแบบศิลปกรรมไทยแบบต่าง ๆ ได้แก่ ลายรดน้ำ ถือเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง ประวัติศาสตร์ชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นเฉพาะหรือว่าเป็นมอญแบบมอญในไทยและจะแสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชุมชนที่ยังสืบทอดความรู้ที่ได้รับต่อเนื่องมาจากกลุ่มของชาวมอญที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ชุมชนวัดคงคารามการสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากคัมภีร์โบราณในวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า การสนับสนุนว่า ด้านภูมิปัญญาชุมชนของวัดคงคารามนั้น ได้มีบันทึกในคัมภีร์โบราณเช่นเดียวกันที่เด่น ๆ ก็มีเรื่องโรคหินทวนพิ้งได้จารเป็นภาษามอญ เรื่องนี้เป็นกรหาสมมติฐานทางโลกเพื่อที่จะวินิจฉัยโรคได้ถูกและจ่ายยารักษาผู้ป่วยได้ถูกต้อง และตำรายาที่ได้จารไว้ไว้ในใบลานที่วัดคงคารามก็เป็นแบบภูมิปัญญาของคนโบราณ มีทั้งกิ่ง

¹³ สถาบันวิจัยวลัยราชเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, **ภูมิปัญญาท้องถิ่น**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://walai.msu.ac.th/walai/local%20wisdom.php> [สืบค้น วันที่ 23 เมษายน 2565].

ไสยศาสตร์และกึ่งวิทยาศาสตร์ก็คือมีการจัดยาในการรักษาผู้ป่วยโดยมีการเสกคาถาอาคมในยานั้นด้วย เพื่อใช้รักษาผู้ป่วยที่มาที่วัดคงคารามนี้ ตรงนี้ก็มีการจารในคัมภีร์ใบลานเพื่อเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึง ภูมิปัญญาของชุมชน และยังมีภูมิปัญญาของงานช่างต่าง ๆ ภาพที่ใช้ในการประกอบคัมภีร์แผ่นไม้ประกบ ฝาห่อคัมภีร์หรือไม้แต่กลองที่ใช้ใส่คัมภีร์ล้วนบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของผู้สร้างถวายทั้งสิ้นเมื่อมีการ อนุรักษ์ไว้ทำให้คนรุ่นหลังสามารถที่จะใช้ศึกษาและจะลอบไปถึงกลวิธีในการทำได้ การบันทึกคัมภีร์ใบ ลานนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนได้มีผู้รู้ผู้มีความสามารถอย่างมากในการรักษาคัมภีร์ใบลานไว้จนทุกวันนี้

สรุปได้ว่า คัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามนั้นพบว่ามีความสำคัญอย่างมากเพราะมีการจด การบันทึกในด้านขององค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาของชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก จะสังเกตได้ว่าภูมิปัญญาที่ ส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ผ่านมาจากการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งผนวกกับองค์ความรู้ที่ผ่านการ ลงมือทำจริงจนเกิดกลายเป็นประสบการณ์รวมถึงเทคนิคใหม่ ๆ ที่พบเจอเมื่อนำความรู้ทั้ง 2 ชุดนี้เข้ามา ปรับประยุกต์ในท้ายสุดของเวลาช่วยทำให้เกิดภูมิปัญญาชุดนี้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเมื่อนำมาใช้ งาน เช่น คัมภีร์ที่จดจารตำรายาแพทย์แผนโบราณที่ใช้ตัวยาสุนไพรรักษาโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ให้กับผู้คนในชุมชนส่วน ภูมิปัญญาอื่น ๆ เช่นสูตรต่าง ๆ ในการปรุงยา ศาลาบ้าน เพื่อให้การก่อสร้างบรรลุตามสัดส่วนที่เป็น มงคลและสวัสดิผลแก่ผู้อาศัย ภูมิปัญญาที่น่าสนใจและศึกษาภูมิปัญญาในเรื่องพิธีกรรมของผู้คนใน สังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของการเกิดงานมงคลงานอวมงคลที่มีการจารไว้

4. แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี

1. กรรมวิธีการคัมภีร์ใบลาน¹⁴

กรรมวิธีการคัมภีร์ใบลาน ก่อนจารมีการตีเส้นบรรทัดลานหนึ่งหน้ากำหนดว่าจะมีจำนวน บรรทัดเท่าไรส่วนใหญ่มีระหว่าง 4-5 บรรทัดแต่ที่นิยมคือ 5 บรรทัดกำหนดขนาดหน้าลานได้เหมาะสม การบันทึกอักษรลงบนใบลานจารด้วยเหล็กจารในการขีดขีดเซาะให้เกิดร่องของตัวอักษรอาจใช้น้ำมันยางนำมาชุบทาบนใบลานที่จารด้วยเหล็กจารแล้ว น้ำมันยางจะไหลซึมเข้าสู่ร่องของตัวอักษร ทำ ความสะอาดใบลานเพื่อเอาน้ำมันยางที่อยู่ด้านบนออกไปคงเหลืออยู่เพียงร่องของตัวอักษรที่มีสีดำชัด ขึ้นมาเพราะใบลานมีความบางมากผู้จารรักษาหน้าหมึกมือได้ดีไม่ให้น้ำมันกลืนกินไปไม่เห็นรอยอีกด้าน หนึ่ง กรรมวิธีการจารใบลานในปัจจุบันนี้มีพระภิกษุที่จารใบลานเป็นแบบจริงจังและถูกวิธีน้อยมาก คัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามจากการสำรวจพบว่าส่วนใหญ่มีอายุมากถึง 100 กว่าปีหรืออาจถึง 300 ปี จึงถือว่ากรรมวิธีการจารใบลานของคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามเป็นการจารใบลานโดยใช้เทคนิควิธีการ แบบโบราณ ซึ่งปัจจุบันนี้หาผู้รู้กรรมวิธีในการจารคัมภีร์ใบลานแบบดั้งเดิมเหลือน้อยมากจนอาจถึงขั้นไม่

¹⁴ พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สุนติกโร) และคณะ, แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี, วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม- มีนาคม 2566), หน้า 135.

เหลือเลยก็ว่าได้ ดังนั้นคัมภีร์โบราณของวัดคงคารามถือเป็นของมีค่าหายากและควรแก่การอนุรักษ์ให้ถูกวิธีเพื่อรักษารูปแบบเทคนิควิธีการจารใบลานที่ถูกต้องตามหลักวิธีแบบโบราณไว้ให้คนรุ่นใหม่ได้ชมและเรียนรู้เทคนิควิธีการจารคัมภีร์ใบลานแบบโบราณ การจารคัมภีร์ใบลานต้องมีความเคารพศรัทธาต่อคัมภีร์ใบลานเพราะมีคติความเชื่อว่าการจารอักษรหนึ่งตัวเท่ากับการสร้างพระพุทธรูป 1 องค์ ด้วยความเคารพศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์ใบลานเหล่านั้น ด้วยการดูแลรักษาและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามไว้ให้อยู่คู่ชาวอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และของประเทศไทย

คัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามจะเป็นการจารแบบสืบทอดกันมาในขณะที่คัมภีร์ใบลานที่เป็นฉบับหลวงของวัดปรมัยยิกาวาส จังหวัดนนทบุรี จะมีลักษณะของการเอาคัมภีร์ใบลานฉบับหลวงซึ่งเป็นตัวอักษรขอมเปลี่ยนมาเป็นตัวมอญตรงนี้เป็นลักษณะเฉพาะมาก อาจจะต้องคิดว่าการจารแบบมอญดั้งเดิมเป็นอย่างไรต้องมาดูที่วัดคงคารามซึ่งอาจจะมีบางอย่างที่ไม่ตรงกันยกเว้นบางคัมภีร์ที่วัดปรมัยยิกาสืบทอดนอกฉบับหลวงก็จะเป็นอีกแบบหนึ่งซึ่งยังไม่ได้มีการศึกษารูปแบบการจารตรงนี้ออย่างชัดเจน การจารคัมภีร์ของวัดคงคารามควรจะต้องมีการศึกษาต่อไปเช่นการจารตัวอักษรมอญในไทย ส่วนมอญในพม่าจะเป็นการจารอักษรแบบพม่า ฉะนั้นคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามจะมีการจารในแบบอักษรมอญโบราณเพราะชาวมอญที่อพยพเข้ามาในพม่าจะยังคงรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ซึ่งเราไม่ได้ใช้อักษรตามแบบมอญในประเทศพม่า การจารคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามจะพบว่าจะมีแบบครูที่เจ้าของข้อเขียนและมีคนจารในใบลานคือใบลานมี 2 แบบ แบบที่เป็นคนธรรมดาชาวบ้านทำเองและเวลาที่ซื้ออีกจะมีการลงรักปิดทองการจารคัมภีร์ใบลานนั้นจะเป็นการจารแบบจะว่าง่ายก็ไม่ง่ายจะว่ายากก็ไม่ยากเพราะคนที่จะจารใบลานจะต้องมีสมาธิที่ดีพอถ้าอาจารย์ผิดก็เท่ากับเสียหรือต้องทิ้งนั่นเอง

สรุปได้ว่า กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ในการกรรมวิธีการจารคัมภีร์ใบลาน เห็นว่าตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือจะทำไว้ทำให้ทราบถึงกรรมวิธีและว่าเป็นการแสดงตัวอย่างที่ตีรวมถึงอุปกรณ์ที่ใช้ในการจารด้วย กรรมวิธีในการจารคัมภีร์ชนรุ่นหลังจะไม่ทราบในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ อาจจะมีการจัดการอบรมการให้ความรู้ในการจารคัมภีร์ใบลานขึ้นเพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้ทราบวิธีการจารคัมภีร์ใบลานว่ามีความยากง่ายอย่างไรกระบวนการที่จะได้มาซึ่งคัมภีร์ใบลานแต่ละฉบับต้องทำอะไร ควรมีบุคลากรที่มีความรู้และสามารถแสดงกรรมวิธีการจารใบลาน ให้ผู้เข้าชมนิทรรศการเอกสารโบราณของวัดคงคาราม ได้เห็นและทดลองทำได้จริง

2. การห่อคัมภีร์ใบลาน

การห่อคัมภีร์ใบลาน¹⁵ หมายถึง ผ้าห่อคัมภีร์ซึ่งเป็นผ้าทอที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่นับถือพุทธศาสนาและปรากฏสืบเนื่องมาในชุมชนตั้งแต่สมัยอยุธยา ผ้าห่อคัมภีร์ คือ ผ้าห่อใบลาน จัดอยู่ในกลุ่มผ้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามีอยู่หลายประเภทและมีการสร้างสรรค์โดยมีศรัทธาของคนในชุมชนเป็นเครื่องนำทาง เช่น ผ้าทังกา ผ้าพระภู ผ้าปูกราบ ผ้าหมอนถวายเป็นผ้าธง ตุง

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 135 - 136

ผ้าพะเหวด เป็นต้น ผ้าที่เกี่ยวข้องกับศาสนาทุกประเภท ที่เป็นผ้าที่ใช้หุ้มภายนอกของคัมภีร์ใบลานเพื่อป้องกันฝุ่น แมลง และสิ่งสกปรกต่าง ๆ เป็นการช่วยถนอมรักษาให้คัมภีร์ใบลานสะอาดและใช้ได้ยาวนาน พบอยู่ทุกภาคของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากคัมภีร์ใบลานถือเป็นของสูงและชาวบ้านเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผ้าที่นำมาห่อคัมภีร์ใบลานจึงต้องเป็นผ้าใหม่ สวยงาม เนื้อดี นำไปถวายวัดด้วยจิตศรัทธา

การใช้ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีความสวยงามเป็นอย่างยิ่งและมีความเหมาะสมที่จะอนุรักษ์รักษาคัมภีร์เอาไว้ได้ ในงานอนุรักษ์รักษาโบราณสถานวัตถุและโบราณสถานเป็นงานที่มีความยากมีความละเอียดอ่อนสูงต้องใช้ประสบการณ์และที่สำคัญต้องมีความรู้ในวิธีการเฉพาะที่ตรงกับงานที่จะทำการอนุรักษ์ การห่อคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามก็อาจจะมี 1) วัสดุที่นำมาใช้ห่อตัวคัมภีร์ เช่น ผ้า นั้นมีหลากหลายชนิดแต่ชนิดไหนเหมาะสมเช่นความแข็งแรง ประสิทธิภาพในการรักษาอุณหภูมิการป้องกันความชื้นการทนต่อการกัดกร่อนของแมลง เป็นต้น ดังนั้น การเลือกใช้วัสดุก็จะต้องมีความรู้ 2) วิธีการห่อนั้นต้องมีวิธีการห่อหรือผูกที่ถูกต้องเหมาะสมกับขนาดของคัมภีร์ 3) วัดคงคารามได้มีการขอความอนุเคราะห์จากส่วนราชการและสถาบันทางการศึกษาของภาครัฐที่มีความรู้และบุคลากรมาช่วยในการสอนและสาธิตให้ดูเพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้การห่อคัมภีร์ใบลานทำให้มั่นใจได้ว่าการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานนั้นมีความถูกต้องตามหลักการและวิธีการสากล

สรุปได้ว่า การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานด้วยการห่อด้วยผ้าหรือกระดาษสาจึงต้องใช้ของที่มีคุณภาพดีและมีสารเคมีน้อยที่สุดเพื่อไม่ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อผิวของคัมภีร์ใบลานเพราะถ้ามีสารเคมีจะทำให้เกิดการผุกร่อนของตัวคัมภีร์ใบลานได้และทำให้เกิดการซึมของหมึกที่จารทำให้ตัวหนังสือลบเลือนได้และทำให้ไม่สามารถอ่านข้อความที่จารได้ถูกต้องตามความหมายเดิมที่จารไว้จึงต้องให้ความสำคัญต่อการเลือกใช้วัสดุในการห่อคัมภีร์ใบลานเป็นอย่างมากเพื่อเป็นการยืดอายุและอนุรักษ์รักษาคัมภีร์ใบลานเหล่านั้นให้มีสภาพน้อยที่สุดและซ้ำที่สุดเพื่อเป็นหลักฐานในการศึกษาคัมภีร์ใบลานต่อไป อย่างถูกต้องครบถ้วนในการรักษาเนื้อความที่จารไว้ไม่ให้เสื่อมสลายไปก่อนกาลเวลาโดยการทำลายด้วยฝีมือของมนุษย์หรือผู้ที่ไม่มีความรู้ในเรื่องการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานอย่างถูกต้องต่อไป

3. ป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลาน¹⁶

การจัดทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม โดยคณะผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานซึ่งเป็นส่วนงานของราชการกรมศิลปากรได้ร่วมมือกับทางวัดคงคารามจัดการคัดแยกคัมภีร์แต่ละคัมภีร์แล้วจัดทำป้ายชื่อบอกเรื่องในคัมภีร์นั้นไว้ต่อไป ดังนั้นการจัดทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลานจึงเป็นส่วนที่ทำให้ได้รู้ถึงเรื่องที่จารบันทึกไว้ในคัมภีร์นั้น ๆ อย่างถูกต้องว่าคัมภีร์ใบลานนั้นเกี่ยวกับอะไร ซึ่งการจัดทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลานก็เป็นส่วนสำคัญอีกด้านหนึ่งที่วัดคงคารามได้ให้ความสำคัญดำเนินการเป็นอย่างดี ป้ายบอกชื่อคัมภีร์นั้นก็เป็นสิ่งสำคัญลักษณะของป้ายจะมีลักษณะเป็น

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136

โบราณซึ่งทางกรมศิลปากรได้เข้ามาจะทำได้ให้ส่วนป้ายของเก่าก็จะมีลักษณะเฉพาะที่จารเป็นภาษามอญอันเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นของวัดคงคารามนั่นเอง ป้ายบอกชื่อคัมภีร์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการเพราะจะได้รู้ว่าคัมภีร์เล่มนั้น ๆ เป็นเรื่องอะไรอยู่หมวดไหน ในอดีตป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณนั้นจะทำจากงาช้าง แผ่นเงิน แผ่นทอง ส่วนปัจจุบันนั้นก็ใช้โบราณทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์แทน การที่ใช้โบราณเขียนชื่อคัมภีร์โบราณเพื่อให้รู้ว่าในผ้าห่อมีเรื่องอะไรบ้างโดยไม่ต้องแกะห่อผ้าและเพื่อให้สะดวกต่อการค้นหา

ป้ายบอกชื่อนี้ ก็เหมือนกับบัตรรายการในห้องสมุดซึ่งทำให้คัมภีร์โบราณเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องไกลตัวอีกต่อไปเราสามารถสืบค้นหรือค้นหาคัมภีร์โบราณที่ต้องการศึกษาเรียนรู้ได้อย่างง่ายดาย ป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณจะทำจากไม้แกะสลักเป็นป้าย สามารถจารชื่อเรื่อง ผู้จาร วันเดือนปีที่จาร เจ้าศรัทธา ป้ายบอกชื่อเป็นสิ่งสำคัญในการจำแนกชุดความรู้ต่าง ๆ ออกจากกันในเรื่องต้นก่อน ขั้นตอนต่อมาคือกันจัดกลุ่มแยกออกเป็นหมวดหมู่แล้วนำองค์ความรู้ในแต่ละคัมภีร์มาจัดเรียงเข้ากลุ่มในแต่ละกลุ่มอันเปรียบเสมือนหัวข้อหลักหัวข้อย่อยระบบย่อยตามลำดับ ซึ่งวัดคงคารามดำเนินการได้อย่างเป็นระบบอยู่แล้วในปัจจุบันงานของกระบวนการจัดทำป้ายชื่อคัมภีร์โบราณมีความสำคัญคือทำให้การจัดทำงานทะเบียนคุณมีความถูกต้องและสมบูรณ์ ในเรื่องของจำนวนกลุ่มประเภทเนื้อหาหัวข้อความสมบูรณ์และความชำรุดของตัวคัมภีร์และการจัดเก็บ ณ บริเวณส่วนของพื้นที่วัดคงคารามทำให้ง่ายต่อการสืบค้นเมื่อนำไปใช้งานและการนำส่งกลับเข้ามาจัดเก็บบริเวณเดิมและง่ายต่อการตรวจสอบหากมีการสูญหายเกิดขึ้นด้วย

สรุปได้ว่า ป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณปัจจุบันนี้จะเขียนป้ายคัมภีร์โบราณบนกระดาษแข็ง ผ้าดิบ หรือผ้าขาวบาง แทนการใช้โบราณทำเป็นป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณและใช้การเย็บติดกับตัวผ้าห่อคัมภีร์หรืออาจใช้สายพลาสติก คล้องติดป้ายกระดาษกับตัวผ้าห่อคัมภีร์เลย การเลือกใช้วัสดุจึงสำคัญมากต่อการทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณเพราะอาจมีสารเคมีเจือปนมีฤทธิ์ทำให้ผ้าห่อคัมภีร์โบราณเสื่อมสภาพขาดเปื่อยยุ่ยจนทำให้เกิดผลเสียต่อคัมภีร์โบราณซึ่งอยู่ด้านในห่อเสียหายได้ เช่น ทำให้แมลงเข้าไปกัดกินผ้าห่อคัมภีร์และตัวเนื้อโบราณได้ จึงควรเลือกวัสดุในการทำป้ายบอกชื่อคัมภีร์โบราณที่มีสารเคมีน้อยที่สุดเพื่อรักษาและยืดอายุของคัมภีร์โบราณ

4. การใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณ

การใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณ¹⁷ เพื่อเป็นการรักษาป้องกันความเสียหายของคัมภีร์โบราณไว้นั้นสมัยอดีตก็เป็นวิธีการหนึ่ง ในสมัยปัจจุบันคัมภีร์โบราณเหล่านั้นบางคัมภีร์มีสภาพเก่าชำรุดไป การใช้ผ้าห่อคัมภีร์และการใช้เชือกผูกมัดไว้เป็นการป้องกันรักษาคัมภีร์ให้มีความชำรุดน้อยลงถ้าปล่อยไปตามสภาพก็อาจกระจายเสียหายมากขึ้น กรรมวิธีสมัยปัจจุบันที่เหมาะสมในการใช้เชือกมัดคัมภีร์โบราณเป็นส่วนหนึ่งที่ทางวัดคงคารามได้ทำขึ้นและเพื่อให้เห็นว่าสมัยเก่าโบราณมีการใช้เชือกมัดลักษณะ

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136

อย่างไร ได้แสดงให้เห็นลักษณะวิธีแบบดั้งเดิมนั้นเป็นการรักษาภาพเการูปแบบเดิมกล่าวได้ว่าของใหม่ใช้ให้เหมาะสมของเกาอนุรักษ

การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลาน คัมภีร์มีไม้ประกบหน้าหลังแล้วใช้เชือกมัดหัวท้าย ผ่าห่อคัมภีร์มัดโดยรอบด้วยเชือกเส้นเดียวยาวติดต่อกัน แบ่งเป็น 5 เปลาะ มีฉลากบอกชื่อคัมภีร์เสียบอยู่หน้าห่อคัมภีร์ การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลานแต่ละผูกรวมขึ้นเป็นมัดจะทำให้คัมภีร์ใบลานนั้นไม่งอและสามารถมัดเข้ากับไม้ขอบหรือไม้ประกบได้โดยง่าย เชือกมัดคัมภีร์ใบลานเก่า ๆ ของวัดคงคารามมีจำนวนมากควรมีพื้นที่จัดแสดง รวมถึงการแนะนำวิธีการมัดคัมภีร์ใบลานให้ผู้เข้าชมนิทรรศการได้ทราบถึงข้อมูลของเชือกมัดคัมภีร์ใบลาน เชือกที่ใช้ผูกคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามก็มีเชือกอันแรกก็คือสายสนองเป็นเชือกอีกอันหนึ่งก็คือเป็นเชือกผูกตัวคัมภีร์ ปัจจุบันทางวัดคงคารามก็มีการเปลี่ยนเชือกเพราะของเดิมนะเป็นเชือกที่มีการทอจากชาวบ้านแล้วนำมาถวญ การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลานเชือกที่ทำขึ้นจากธรรมชาติดูแลแล้วมีความเหมาะสมเพราะจะไม่ใช้สิ่งแปลกปลอมสำหรับคัมภีร์ใบลาน การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลานในการอนุรักษเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานนั้นการจัดเก็บเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยป้องกันการชำรุดเสียหายของตัวคัมภีร์ ตลอดจนการเคลื่อนย้ายเมื่อต้องการนำไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากคัมภีร์ในแต่ละเรื่องละผูกนั้นจะต้องมีการกำหนดวิธีการว่าจะห่อหรือจะผูกหรือทั้งห่อทั้งผูกประกอบกับลักษณะรวมถึงขนาดของตัวคัมภีร์ซึ่งบุคคลตามได้มีการทำการตามแนวทางของผู้เชี่ยวชาญของภาครัฐและสถาบันทางการศึกษาได้ให้ความรู้ไว้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สรุปได้ว่า การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลานจะใช้เชือกทำด้วยฝ้ายหรือด้ายเส้นยาว พันสามรอบ ห้ารอบมัดต่อกันห้าช่วงที่ใช้เชือกพันสามรอบตามความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง พระรัตนตรัย หรือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ส่วนพันห้ารอบตามความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ชั้นห้า หรือศีลห้า นิเวศน์ห้า เมื่อมัดครบห้าช่วงแล้ว จะไม่ผูกปลายเชือกเป็นปมแต่จะหนีบปลายเชือกไว้กับใบลานที่เขียนชื่อผูกหรือชื่อเรื่องการเลือกใช้เชือกก็เป็นเรื่องสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการจัดหาวัสดุมาใช้ควรมีสารเคมีน้อยและไม่เป็นพิษต่อการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานก็จะเป็นการช่วยถนอมรักษานอนุรักษให้คัมภีร์ใบลานมีอายุยืนยาวขึ้นไม่เสื่อมสภาพไปก่อนกาลเวลาอันสมควร จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและต้องใช้ความรอบคอบในการเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสมต่อวัตถุที่จะนำมาใช้งานในการอนุรักษคัมภีร์ใบลาน

5. สถานที่และอุปกรณ์ที่จัดเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน¹⁸

สถานที่และอุปกรณ์ที่จัดเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม ในการจัดสร้างอาคารในรูปแบบประยุกต์ผสมผสานแบบเก่าและสมัยใหม่ซึ่งมีความมั่นคงแข็งแรง ในส่วนอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ตู้เก็บคัมภีร์ใบลาน หรือวัตถุอื่น ๆ มีความเหมาะสมตามองค์ประกอบของอาคารสถานที่ที่เก็บรักษาคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามถือว่าจัดเก็บได้ดีอยู่ในตู้มีดัดชิดป้องกันการขึ้นแมลงและอยู่ในระบบรักษาความ

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 136 – 137.

ปลอดภัยเป็นอย่างดีมีกล่องวงจรปิด สภาพการเก็บรักษาที่วัดคงคารามจะมีการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานไว้ที่กุฏิเรือนไทย 9 ห้องซึ่งปัจจุบันยกขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่พื้นบ้านวัดคงคารามลักษณะของตัวอาคารเป็นอาคารไม้ใต้ถุนสูงอากาศปลอดโปร่งมีการระบายอากาศอย่างดี ตัวคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามก็ถูกจัดเก็บไว้ในตู้ลายรดน้ำซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมที่มีอยู่แล้วและเป็นผู้ที่มีความสอดคล้องกับการจัดเก็บคัมภีร์ เพราะฉะนั้นเมื่อมีการจัดเก็บเข้าตู้ก็จะมีการจัดวางและมีป้ายที่มีดัชนีซึ่งทางกรมศิลปากรได้มาจะทำให้มีการแยกสัดส่วนการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานไว้อย่างดีป้องกันปลวกและแมลงได้

นอกจากนี้ สถานที่จัดเก็บคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามเป็นเรือนไทยทำด้วยไม้จึงมีสภาพแวดล้อมที่ดีในเรื่องของการถ่ายเทหมุนเวียนของอากาศซึ่งไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและปกป้องคัมภีร์ใบลานเสื่อมสภาพได้ง่ายหรือเร็วขึ้นแต่มีฝุ่นละอองที่สามารถเข้ามาจับหรือเกาะตัวผ้าห่อคัมภีร์ใบลานได้อาจมีผลต่อการนำแมลงหรือละอองเกสรดอกไม้มาทำลายผ้าห่อคัมภีร์ให้เสื่อมสภาพเร็วขึ้นกว่าที่สมควรเป็นและควรหาวิธีการป้องกันความชื้นที่เกิดจากฝนตกซึ่งอาจทำให้เกิดเชื้อราขึ้นบริเวณผนังห้องและตัวผ้าห่อคัมภีร์ใบลานได้ต้องหมั่นตรวจตราดูแลเป็นพิเศษในฤดูฝน ทั้งสภาพตัวอาคารหลังคาความีรอยรั่วซึมทำให้น้ำฝนหรือแมลงเข้ามาทำลายผ้าห่อคัมภีร์และตัวคัมภีร์ได้หรือไม่ ถ้าป้องกันสิ่งเหล่านี้ได้ก็จะสามารถอนุรักษ์รักษาคัมภีร์ใบลานให้มีอายุยืนยาวได้

สรุปได้ว่า การจัดเก็บคัมภีร์ใบลานของวัดคงคารามเป็นงานอันสำคัญมากที่สุดที่วัดคงคารามได้เตรียมการและดำเนินการเป็นอย่างดีรวมถึงได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากภาครัฐสถาบันต่าง ๆ ผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ให้ข้อเสนอแนะในการจัดเก็บไว้ในอาคารทรงไทยที่เป็นกุฏิเก่าห้องมีความมั่นคงแข็งแรงป้องกันแสงแดดลมฝนได้ แต่ต้องมีการตรวจตาฝ้าระว่างเรื่องของการชำรุดของตัวอาคารและเรื่องของน้ำฝนที่จะกระทบต่อคัมภีร์ใบลานได้ ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดเก็บเป็นตู้ไม้ตู้กระจกสามารถล็อกกุญแจได้แน่นหนาป้องกันการสูญหายได้และยังมีการรักษาความปลอดภัยในเบื้องต้น

5. บทสรุป

จากการศึกษาเรื่อง “การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” พบว่า ส่วนมากเป็นคัมภีร์ที่บันทึกเรื่องเกี่ยวกับคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่มีความสำคัญ คือ (1) ความสำคัญในด้านพระพุทธศาสนา เป็นเอกสารโบราณที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้าหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าของพระภิกษุสามเณร จากนั้นนำมาเผยแพร่แสดงแก่ประชาชนที่สนใจศึกษาต่อไป (2) ความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์ชุมชน คัมภีร์ใบลานเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และหลักฐานชั้นต้นที่สำคัญที่บันทึกเหตุการณ์ทั้งทางโลกและทางธรรมของชุมชนชาวมอญวัดคงคาราม (3) ความสำคัญในด้านวัฒนธรรมชุมชน คัมภีร์ใบลานหลายเล่มบันทึกเรื่องราวด้านวัฒนธรรมประเพณีการกระทำของคนในชุมชนมอญวัดคงคาราม ซึ่งเป็นตำราให้ได้ใช้เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนมอญวัดคงคารามได้เป็นอย่างดี และ (4) ความสำคัญในด้านภูมิปัญญาชุมชน คัมภีร์ใบลานที่วัดคงคารามเก็บอนุรักษ์ไว้ถูกสร้างขึ้นมาจากภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านการทำคัมภีร์ใบลานและภูมิปัญญาในด้านอื่น ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม โดยมีกระบวนการ

อนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน คือ (1) กรรมวิธีจารคัมภีร์ใบลาน (2) การห่อคัมภีร์ใบลาน (3) ป้ายบอกชื่อคัมภีร์ใบลาน (4) การใช้เชือกมัดคัมภีร์ใบลาน (5) สถานที่และอุปกรณ์ที่จัดเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน (6) การซ่อมแซมและบำรุงรักษาคัมภีร์ใบลานให้คงอยู่ตลอดไป และ (7) การเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานให้สาธารณะชนได้เรียนรู้ จะเห็นได้ว่า การอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดคงคาราม พบว่า มีบำรุงรักษาซ่อมแซมคัมภีร์ใบลานให้คงอยู่เท่า่นั้น ควรมีการถ่ายภาพเป็นไฟล์ดิจิทัลและมีการเผยแพร่เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้จากภาษามอญเป็นภาษาไทย เพื่อสืบทอดวิถีการและให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของคัมภีร์ใบลาน และควรมีการจัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อรักษาคัมภีร์ให้คงอยู่และต้องมีการตรวจสอบเพื่อย้ายต่อการสืบค้นนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก. **บัญชีสังเขปเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลาน วัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**. สำนักหอสมุดแห่งชาติ: กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- ปรียานุช อนุสุเรนทร์ “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ที่ใช้เทคนิคในเทศกาลเข้าพรรษาของล้านนา: กรณีศึกษาจาก 4 วัด ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- พระครูสันตยาภิรัต (สันติ สนฺตติโก) และคณะ. **แนวทางการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี**. **วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1. มกราคม-มีนาคม 2566.
- พระครูสุจิตฺตมณฺเฑน เขมาภิรโต (ฤทธิ์ แคล้ว). “ศึกษาคูณคาประเพณีสงกรานต์ที่มีต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบานใหม่สุขเกษม อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.
- พระชยานันท์มณี และคณะ. “การสืบค้นการจัดระบบอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดน่าน”, **รายงานการวิจัย**, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.
- พระอาจารย์อะพะาะ เทพกวีศรีชาวมอญ, **ปุมปมาลิตฺติ**, มปป.
- พิพิธภัณฑสถานบ้านวัดคงคาราม, **ประวัติพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดคงคาราม**, ราชบุรี: วัดคงคาราม, 2553.
- สถาบันวิจัยวลัยรुชเวช มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. **ภูมิปัญญาท้องถิ่น**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://walai.msu.ac.th/walai/local%20wisdom.php> [สืบค้น วันที่ 23 เมษายน 2565].

สมชาย นิลอาธิ, โลกทัศน์จากคัมภีร์ไบเบิล: คติชนและวิถีชีวิต. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ , การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้จากคัมภีร์ไบเบิลภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเทศไทย. มหาสารคาม: โครงการอนุรักษ์ไบเบิล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2555.

สินีนานู สมบูรณ์เอก. “พุทธศิลป์ล้านนา: คุณค่า ศรัทธา และการอนุรักษ์”. ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2555.

อรุวรรณ กองพิลา. ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://shorturl.asia/X79An> [สืบค้น วันที่ 23 เมษายน 2565].

